

МИТОЛОГИЈА МЕДВЕДА: ТРАЈНА АРХЕТИПСКА ПРИЧА О ЖЕНСКОМ СТИЦАЊУ СНАГЕ, ОДРАСЛОМ ДОБУ И МАТЕРИНСТВУ

ОЛГА ПАПАМИХАЛИ¹, КОНСТАНТИН КАЛАХАНИС²
и МИЛАН С. ДИМИТИЈЕВИЋ³

¹*University of Bolton, UK & New York College, Greece*

²*New York College, Athens, Greece*

³*Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија*

Резиме: Разматран је однос митологије медведа са преображајем девојака у жене, као и повезаност и укљученост Артемиде и медведа са почетком њиховог доба зрелости и материнства. Посебна пажња је посвећена обожавању Артемиде Брауроније и ритуалима попут обреда Арктеја. Најзад, дискутован је однос митологије медведа и обичаја и веровања из античке Грчке и филма *Храбра Мерида* (2012).

Кључне речи: митологија медведа, Артемида Брауронија, ритуал Арктеја, античка Грчка, Дизнијев филм *Храбра Мерида*

Медвед је примитивни митолошки архетип који се и данас користи да би изразио два наизглед супротна квалитета женске душе: а) њену несаломиву природу али и б) њен матерински инстинкт заштите. Мит о медведу био је опсесија за индоевропске, северне и блискоисточне културе од праисторије до новијег времена. Већина таквих митова о медведима може се раздвојити у три категорије усредсређујући се или на а) трансформацију жена у медведе, б) новорођенчад коју одгајају женке медведа, ц) отмицу и оплођење смртних жена од стране мушких медведа или потомке такве заједнице, такозване „људе-медведе“ (Pastoureau 2011:24-28). Такви митови се такође могу наћи и у племену Хаида у Северној Америци и француској бајци о Жану де л’Урсу (Jean De l’Ours) (Kroeber 1998: 95-109).

Грчки митови, као што су Калисто, и обожавање Артемиде Брауроније, описују претварање девојака у жене, што је изгледа снажно повезано са митологијом медведа. Један од најновијих примера митологије медведа је

Дизнијев анимирани фантастични филм *Храбра Мерида* (2012) у режији Марка Ендрјуса (Mark Andrews), који говори о младој принцези Мериди, која је на прагу трансформације у жену и да би избегла брак, буну се и своју мајку претвара у медведицу. Прича се одвија у окружењу Шкотске из десетог века нове ере и иако сценаристи (Марк Ендрјус и Бренда Чепмен (Brenda Chapman)) инсистирају на томе да су нашли инспирацију у шкотским народним причама, али је тешко не помислити на грчку митологију медведа (Manwell 2017).

Штавише, изгледа да се трансформација девојака у жене поистовећује са култом Артемиде, богиње младих (посебно девојака) и преображаја, тако да то има савршен смисао. Али заиста, ово женско божанство одговорно је за претварање деце у одрасле, за избегање смртоносних болести, али и за њихово излечење (Budin 2016: 2-3), за рађање али и за убиства. Она чини да девојке постану жене, жене мајке, а робови слободни. Артемидина улога у помагању деци да пређу у одрасло доба јаснија је када до ове прелазне фазе не дође, као у случају анти-хероја Хиполита. Он је био посвећен чедности и Артемиди и није хтео да се заљуби. Афродита, увређена одбијањем да је поштује, подстакла је у његовој маћехи Федри жељу за њим. Када ју је одбио, одузела је себи живот окрививши њега. Хиполита су тада убили његови коњи када их је уплашио бик кога је послао бог Посејдон (Еурипид, *Хиполит*). Овај трагични низ несрећних догађаја није изазвала Артемида, али треба напоменути да богиња није ни покушала да спречи да се то догоди њеном следбенику.

Поред тога, како објашњава Бадин (2016: 45), Хиполит је одбио да пређе из детињства у одрасло доба, а као богиња преображаја, Артемида је делимично била издана и на тај начин увређена, што није изазвало њен гнев, већ недостатак саосећања и помоћи. Хиполит је касније дао пример млађој генерацији, која је, да би извукла поуку из његове грешке и избегла је, основала Артемидино светилиште у Троизини, где су девојке одлазиле пред венчање и жртвовале чуперак своје косе богињи, припремајући се за несметани преображај у жену. Овај ритуал се одржао до другог века нове ере (Паусанија, *Опис Грчке* 2.32.1).

Артемида није увек кажњавала смртне девице које су желеле да постану сексуално активне жене, све док су се правила и неопходна жртвовања успешно поштовала. Ритуали пре напуштања девичанског живота састојали су се од плесова и жртвовања који су се разликовали од места до места, али су сви имали једну заједничку ствар: да удовоље богињи и да умире њен могући гнев када би покушале да постану одрасле. Али када би одговарајуће жртве биле занемарене, Артемида би се побринула да прелазак у одрасло доба не буде успешно завршен (Budin 2016: 92-102).

Индикативан пример неуспелог брака био је Адмет, који је заборавио да Артемиди принесе одговарајућу жртву пре венчања, као што је био обичај, па је богиња послала змије отровнице да га убију. Међутим, Аполон је интервенисао убеђујући Судбине да поштеде Адметов живот и уместо њега

узму његову жену, племениту Алкестиду, коју је, на срећу, у последњем тренутку спасио Херкул (Еурипид, *Алкестид* 1-25).

Артемида је била заштитница младих животиња и људи оба пола. Из тог разлога, као и многа друга грчка женска божанства као што су Геја (Паусанија, *Опис Грчке* 1.22.3), Афродита (*Greek Anthology*, VI, 318), Хеката (Хесиод, *Теогонија*, 450-452) па чак и бог Аполон (*Callimachus, Hymn to Delos*, 4.276), имала је епитет „Куротрофос”.

Уствари, како је Диодор Сикул написао у својој *Bibliotheca Historica* "Ἄρτεμιν δὲ φασὶν εὐρεῖν τὴν τῶν νηπίων παιδίῳν θεραπεῖαν καὶ τροφάς τινας ἄρμοζούσας τῇ φύσει τῶν βρεφῶν", што значи да је Артемида открила правилну негу и исхрану за младе, због чега је названа „Куротрофос” (5.73.5-6).

Међутим, не треба узимати здраво за готово да је Хеката (Хесиод, *Теогонија*, 450-452), једна од богиња са којима је поистовећивана Артемида, заправо прво божанство које је названо Куротрофос око 8-7. века пре нове ере, преносећи куротрофну карактеристику на архетип Артемиде. Сви извори античке литературе, који наводе да се Артемида сматра куротрофним божанством потичу из римског периода. На пример, *Орфичка химна Артемиди* (36.8) и Паусанија (*Опис Грчке* 4.34.6) ослонљавају богињу са „педотрофос“ што значи хранитељица деце (2. век нове ере), а у Книду је била Артемида Хијацинтотрофос, култ који говори о богињи као одговорној за васпитање њеног брата Аполона са епитетом Хијацинт, из првог века нове ере.

Поред античке литературе, постоји и много иконографских приказа Артемиде Куротрофос. Како је објаснио Бадин (2016: 70), постоје три врсте куротрофних уметничких приказа богиње који се налазе углавном у њеним светилиштима: а) фигурице од теракоте које приказују саму Артемиду са децом, б) рељефи посвећени богињи, који приказују породице са децом, што траже њену заштиту и в) фигурице мале деце. О природи деце (а посебно девојчица), Аристотел у *Политици* (1.1260а) пише да је она несавитљиваа и да још није зрела ни цивилизована.

Али зашто је Артемида била посебно повезана са митологијом медведа, а не са другом животињом? Као логичан одговор би био да се детињство сматрало дивљим као и личност богиње лова и дивљачи, која је била и заштитница младих и имала медведа као један од својих најсветијих симбола.

Међутим, према Бадину (2016: 69), Артемида се у савременој науци сматра „куротрофном” чешће него што би требало да буде, пошто је богиња антике и класичних античких извора мање куротрофна, а више опасна и смртоносна за децу, захтевајући чак и њихову жртву (пример Ифигеније). Будин (2016: 75) поткрепљује своју претпоставку, објашњењем да су статуе од теракоте приношене као „захвалност Артемиди за успешан порођај”.

Артемида је углавном била богиња девојака, али није изостајала ни у животу жена. Отприлике у петом и четвртм веку пре нове ере култ

Артемиде је унеколико био повезан са богињом рођења Илителијом која се још темељитије укључује у животе одраслих жена. Али, веома је важно имати на уму да је Артемиде била вечно заклета девица која је прогонила друге девице јер су постале сексуално активне жене (било намерно или ненамерно).

Типичан пример је девица Калисто, Артемидин следбеник, која је привукла пажњу Зевса. Неке од прича тврде да је Калисту силовао или завео Зевс прерушен у бога Аполона или Артемиду (Пausанија, *Опис Грчке*, 8.3.6-7; Аполодор, *Библиотека*, 3.8.2). Девојка је затруднела и због тога је богиња претворила у медведицу, коју су богињине стреле убиле, кажњавајући је што је прекршила завет невиности (Овидије, *Метаморфозе* II, 405–531).

Кажу да се Зевс сажалио на девојку и после њене смрти је претворио у сазвежђе Великог медведа (Ursa Major), док је њен син Аркас, чије име на старогрчком језику дословно значи медвед, успео да се роди и преживи (Хесиод, *Астрономија*, фрагмент 3). Такође се каже да је Аркадија добила име по Калистином сину, Аркасу, који је такође постао сазвежђе Малог медведа (Ursa Minor) (Пausанија, *Опис Грчке* 8.3.6; Аполодор, *Библиотека* 3.8.2). Калистин пример показује Артемидино насиља када је издана или када су њене следбенице постале сексуално активне без дозволе, али такође баца више светла на љубав богиње према зверима, а посебно према медведима.

Постоје различити митови о обожавању богиње лова и повезаности смртних хероја са женским медведима. Наводи се да је хероина Ифигенија замењена животињом, јеленом или медведом на олтару, где ју је отац, краљ Агамемнон, принео на жртву, да се захвали богињи Артемиди и убеди је да пусти ветрове и омогући пловидбу ка Троји. Оно што је зачуђујуће је да Агамемнон наводи ћерку да дође, не говорећи да ће је жртвовати, већ претварајући се да је организовао њено венчање са славним јунаком, Ахилом.

Овде такође вреди запазити понашање Артемиде која делује немилосрдно, без милости или саосећања према младим женама које су сматране сексуалним објектима који несвесно навлаче гнев богиње на њих, а не на њихове силоватеље.

Још један познати јунак укључен у мит о Артемиди и симболизам медведа је тројански принц Парис, за кога се каже да га је породица оставила да умре док је још био дете, али га је медведица неговала, док га пастири, који су га одгајали, нису нашли (Аполодор, *Библиотека* 3.12.5). Како Пастуро (2011: 31-32) такође тврди, бунтовничка природа Тројанца Париса је последица животињског карактера који му је дала медведица што се може видети из отмице Јелене.

Слично, принцезу Аталанту, пореклом из Аркадије, такође је одгајила медведица. Када је достигла године за удају, Аталанта је затражила од просаца да се тркају на путу рекавши да ће се удати за онога ко успео да је победи. Свадбено надметање се јавља и у филму *Храбра Мерида* (*Brave*), пошто принцеза Мерида пристаје да се уда само за онога ко би је победио у

стреличарству. Као и њена претходница Аталанта, Мерида стратешки бира такмичење које фаворизује њен сопствени таленат, дајући јој осећај контроле и доминације над својим потенцијалним партнером. Међутим, за разлику од грчке хероине Аталанте, што се на крају удаје за јунака Хипомена, који је успео да је успори бацивши јој три златне јабуке, Дизнијева принцеза Мерида остаје неудата и верна архетипу Артемиде, иако остаје отворена за могућност венчања, када се јунакиња буде осећала психички припремљена за тако велику промену.

Вреди напоменути да је, анализирајући мит о Аталанти, Болен (2014: 93-100) тврдио да је хероина поражена не преваром, већ зато што је схватила да је у новој фази свог живота и тако намерно изгубила игре. Златне хесперидске јабуке, које је дала богиња Афродита, су метафора три фазе кроз које је прошао Аталантин живот. Као што је поменуто у Боленовој књизи „Богиње у свакој жени“ (1984/2014: 72–74), прва јабука је поистовећена са Аталантином свешћу о времену проведеном од детињства до одраслог доба, друга асоцира на њену свест о важности романтике и љубави, док је трећа везана за жељу да заснује породицу променом карактера, како би остварила шири циљ: материнство и наставак породичног имена.

Као Калисто и Аталанта, њихова модерна верзија, принцеза Мерида, такође је вешта у јахању, трчању и стреличарству, не желећи да се уда и да је тако укроти мушкарац. Неудате жене су цивилизована патријархална друштва сматрала неукротивим, дивљим, па су се повезивале са такође дивљом и несаломљивом природом медведа. Али архетип медведице такође означава способност женског тела да рађа децу, да их одгаја и штити по сваку цену.

Приче о архетипу медведице значајно су повезане са фестивалом Артемиде Брауроније (*Суда – Византијска енциклопедија*; Goff 2004: 105; Golden 1990: 78). У Браурону су била два фестивала богиње: Арктеја и Брауронија, на којима су се, веома вероватно, девојчице и девојке играле медведа за Артемиду као део значајног ритуала. Штавише, девојке су се звале "медведице" и морале су да учествују у разним тркама, рвању, парадама и плесовима. Већина ових такмичења била је приказана на вазама пронађеним у Артемидином светилишту у Браурону. Научници углавном верују да су девојчице имале између пет и четрнаест година (Manwell 2017: 261) и да је висока свештеница богиње, која је носила титулу „Ифигенија“, била позвана да организује и води церемоније (Dillon 2002: 93). Детаљи о ритуалима фестивала, о томе ко је могао да присуствује, шта се током њих дешавало и шта је симболизовао, остају мистерија и могу се тумачити на различите начине.

Један од најиндикативнијих примера Артемидиног дружења са децом је чувени обред Арктеја који су изводиле искључиво младе девојке из области Атике, углавном Атињанке. Осим тога, чини се да још увек није утврђено порекло ритуала Арктеја, као ни семантика ни етиологија, односно зашто су девојчице морале да се „играју медведа“. Чини се да је научно мишљење

подељено, јер постоје две верзије које објашњавају одакле је дошао овај ритуал. Тачније, тврди се да је Арктеја била нека врста иницијације у одрасло доба, која је помагала девојкама да се преобразе у жене, пошто се оне у Атици нису могле удати, пре него што су се играле медведа за богињу (Аристофан, *Лизистрата* 645-646). Али шта је тачно значила ова „имитација медведа“, нажалост је још увек мистерија, јер нема сачуваних података који би описали ритуал.

У ствари, чини се да постоје две одвојене традиције које захтевају различита старосна ограничења за девојнице које су играле медведа за Артемиду. Према Бадину (2016: 78), антички извори наводе да би медведа требало да играју девојнице не млађе од пет и не старије од десет година, али постоје докази да су тинејџерке између тринаест и петнаест година, које су биле у доби за удају, можда и играле медведа за Артемиду.

Према Дилону (2002: 37), девице су имале важну улогу у древној грчкој религији, посебно у Артемидиним и Атининим култовима, јер су могле имати улоге које су биле забрањене удатим женама. Већина девојака служила је као носачице послужавника или корпи, док су друге припремале пшеницу, која се користила при жртвовању (Dillon 2002: 60). Дилон (2002) је навео да „важност неудатих жена у религији може бити демонстрирана девицама представљеним на фризу Партенона и каријатидама Ерехтејона, које држе кров светилишта“ (стр. 43).

Даље, што се тиче порекла ритуала, постоје две митолошке верзије. У првој причи, припитомљени медвед је случајно лакше повредио девојчицу, а њена браћа су га убила из освете. Тада је Артемида послала кугу у Атину због неправедног убиства и Делфијско пророчиште је саветовало људе да доведу невинне младе девојке да играју медведа за Артемиду како би ублажили њен гнев, иначе ниједна девојка не би смела да се уда и постане мајка (Теокрит, *Суда* 2.66 цитирано у Бадин 2016: 78-80).

У другој причи, дивљи медвед се појавио у атинској луци и један Атињанин га је убио. Тада је избила страшна болест и Пророчиште је саветовало људе да ћерку убице медведа жртвују Артемиди, али је он сакрио ћерку у светилишту богиње и уместо ње убио козу. Артемида је била дирнута овим гестом и излечила болест, а Атињани су наставили да одају почаст Артемиди у знак сећања на овај догађај, нудећи својим ћеркама да се "играју медведа". Стога је за девојку која је играла медведа или једноставно служила као свештеница у Артемидиним храмовима, то био покушај да се смири њен гнев, јер би убрзо изгубила невиност, што је могло да изазове бурне реакције богиње девице.

Недавни подаци, засновани на литерарним изворима и античким сликама, показали су да све жене које су учествовале у ритуалу Арктеје још нису имале менструацију, тако да су имале између пет и десет година (Beaumont 2013: 175; Sourvinou-Inwood 1988: 25; Аристофан, *Лизистрата* 645). Сурвину-Инвуд је даље објаснио да су Брауронија и Арктеја два одвојена фестивала, пошто је Арктеја била мистериозно, готово окултно богослужење,

док је Брауронија, упркос томе што се славила сваких пет година у част Брауроније Артемиде 17. у месецу Мунихиону, била најважнији фестивал Артемиде у области Атике и одржаван је о јавном трошку.

Велике посуде – кратери, пронађени у Браурону и другим светилиштима Артемиде, приказују девојчице различитог узраста од пет година до младих невиних девојака, тако да је вероватно да су девојчице, девојке или чак младе одрасле жене (у неким случајевима) могле да учествују у таквим ритуалима (Manwell 2017: 263). Такође је могуће да су ове девојчице жељно чекале тренутак када ће бити позване да се играју медведа – односно да имитирају материнство, припремајући се за предстојећу будућност (Dillon 2002: 175; Beaumont 2013: 182-183; Goff 2004: 108).

Поред тога, као што је већ поменуто, архетип медведа је симболизовао и материнство (Bevan 1987: 19). Бомонт (2013: 184) не сматра представе на кратерима као фотографско приказивање стварности, већ као метафорички приказ преласка из детињства у доба зрелости, које жени даје способност да затрудни и створи живот. Ритуал Арктеје ојачавао је женску душу, јер су се Артемидине медведице претварале од неудатих девојака у жене и мајке, док су одрасле жене имале прилику да се присете да су и оне биле и остале Артемидине медведице, јер је њихов прелазак у свет материнства значио њихову идентификацију и обожавање куротрофних квалитета богиње (Goff 2004: 107-108; Cole 1984: 142).

Модерна филмска личност Мерида, иако је женска хероина, намерно је лик који искривљује значење рода и разбија сваки стереотип. Иако изгледа као жена, понаша се као дечак који се бави активностима као што су стреличарство, јахање, пењање, истраживање шума и борба са магијом, што би се очекивало од мушког хероја. Мерида је као лик на прагу пунолетства и посебно близу година за удају, јер је нижа од својих родитеља, али јој се виде груди. Међутим, иако се Мерида понаша као дечак, она је хетеросексуална, односно њен пол и сексуални идентитет су женски јер разлог одбијања брака нису њене сексуалне склоности, већ чињеница да се још не осећа спремно и да није пронашла правог партнера. За женску природу карактеристичан је и хоби који дели са мајком - ручни рад, што се сматра типичним женским чином (Manwell 2017: 252).

Све Дизнијеве принцезе су подвргнуте промени а обично је ова промена од неудатих девојака ка удатим женама. Мерида, међутим, остаје неудата на крају филма, јер њена трансформација долази изнутра, а не због друштвених конвенција. Код *Храбре Мериде* је вредно пажње што до спољашњег преображења не долази код Мериде, која има главну улогу у филму, већ код њене мајке, претворене због ћерке у медведицу. Мерида има потпуну контролу над Елеонориним трансформацијама (јер је она та која је тражила да се преображај деси, како би била ослобођена мајчине контроле) и анти-трансформацијама (пошто је такође та која решава проблем и враћа мајци људскост).

Елеонора, као људско биће претерано је заштитнички настројена и малтретира ћерку преоптерећујући је лекцијама правилног понашања, музике, веза, поезије и многих других вештина, које ће је припремити да постане права краљица и достојна дама. Међутим, Елеонора у лику медведице стиди се своје голотиње, покушава да стави круну и поставља сто држећи се за своју цивилизовану људску страну, што наравно није у складу са природом звери. Затим се улоге замењују и наставник постаје ученик. Мерицина мајка, када се трансформише у медведицу, бори се да одржи своју људскост, а њена ћерка постаје учитељица која јој показује како да лови рибу и да се понаша као прави медвед.

Мајка и ћерка су две стране истог новчића, јер Елеонора у свом људском облику представља слику Мерице, каква ће постати у будућности, односно достојна краљица и мајка пуна љубави, док као медвед, она осликава Мерицину унутрашњу дивљу природу у садашњости (Manwell 2017: 253 - 254).

И мајка и ћерка проводе сврсисходно време проведено заједно и уче једна од друге, обнављајући своје односе. Док се краљица Елеонора сећа како је то бити бунтовна тинејџерка, Мерица учи како да буде одговорна, исправљајући своје грешке и спасавајући своју мајку од чувара и свога оца, који би хтели да убију медведицу. Такође, пред крај, краљица Елеонора се бори са злим медведом Мор'дуом, који покушава да науди Мерици, показујући како жене могу да се преобразе из цивилизованих припитомљених створења у дивље звери, када су им деца у опасности.

Мерица успева да спасе своју мајку на време, враћајући је у људски облик, али проблем решава на прилично необичан и изненађујући начин, успевајући да поправи поцепану таписерију јашући у шуми. Мерицин контроверзни вез, иако је прилично женствен чин, урађен је на веома мушки и ризичан начин који одговара њеном карактеру и темпераменту. И мада се Елеонора враћа у људски облик, она остаје наг, сигнализирајући поновно рођење и помирење са својом дивљом унутрашњом страном (Manwell 2017: 255-256).

Надаље, еволуција митологије медведа из прошлости до садашњости може се сагледати кроз ритуал облачења и свлачења. Штавише, Бомонт тврди да су само девојке које су учествовале и њихови одрасли пратиоци могли ући у Артемидино светилиште у Браурону током ових ритуала (Beaumont 2013: 175; Sourvinou-Inwood 1988: 21-31; Аристофан, *Лисистрата* 644-645). Док, Аристофан открива да се у делу ритуала тражило да девојке носе, а затим скину неку врсту одеће која се зове „кротос“ (κροτός) у боји шафрана. Ритуал облачења и свлачења био је метафора за крај детињства и почетак нове фазе у њиховом животу. Артемидини медведи и Елеонорина голотиња на крају филма послужили су као подсетник да девојке нису беспомоћне, већ дивље жене способне да превазиђу сваку препреку са којом би се највероватније суочиле у новом животу као супруге и мајке (Beaumont 2013: 178).

Анализа мита о медведу од антике до данашњих дана је прилично плодна, јер нам је дала даље разумевање преображаја жене из адолесценције у одраслу особу и његовог значаја за продужење друштва. На почетку филма, Елеонора казује својој ћерки причу у којој се каже да су "легенде лекције. Оне звече истином" и иако принцеза Мерида делује сумњичаво, касније у филму она разуме и понавља мајчину фразу. Она сазрева и напредује ка одраслој доби, не површно и исхитрено удајом, већ на дубок унутрашњи начин - разумевањем учења старијих, односно спроводећи у дело мајчин савет и показујући способност да се опходи према старијима у племену говорећи им као једнака међу једнакима.

Мерида такође каже: „Требало би да будемо слободни да напишемо своју причу“, и иако древне Гркиње заправо нису имале право да бирају када и за кога ће се удати, важно је запамтити да ми имамо овај божански дар. Дизнијев филм *Храбра Мерида* цени и уздиже њен неукротиви дух, као и свих девојака које следе Артемидин архетип не покушавајући да га промене или елиминишу, већ се старају да га пренесу мајци, односно старијим женама које су га заборавиле. Преображавањем у медведице остварује се њихов поновни сусрет са својом дивљом и младалачком страном и повратак старијих жена зову природе.

Да закључимо, Бомонт наглашава двојност митологије медведа, јер је природа ове животиње дивља, а ипак се користи да симболизује нешто тако невино као што су девојке и женска природа. Исто дуално понашање је приказано у Дизнијевом филму у лику злог Мор'дуа и добре краљице Елеоноре. Много пута, медведи су симболизовали кажњавање људи које је проклело божанство попут Артемиде, али фестивали попут Арктеје и Брауроније одржавани су да би се славила јединственост ове животиње као благослов за децу која ће се развити у достојне мајке са способностима легендарне медведице да штите и негују своје младе. Упркос митовима који наглашавају чудовишну страну медведа и Артемидину осветољубиву способност, Арктеја и филм *Храбра Мерида* су помогли и помажу да се успостави равнотежа како у односу мајке и ћерке, тако и у перцепцији женске неукротиве природе и повезаности са набуситим и поносним медведом (Manwell 2017: 265-267).

Литература

- Anonymous.: 1916, *Greek Anthology* Volume I, book 6, chapter 318, W. R. Paton (ed.), London, William Heinemann Ltd, Available at:
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Anth.+Gr.+6.318&fromdoc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0472> [Пристапљено 10/9/2021].
- Apollodorus: 1921, *Apollodorus' Library with an English Translation* in 2 Volumes, Sir James George Frazer (ed.), Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd. Available at:
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0022%3Atext%3DLibrary%3Abook%3D3%3Achapter%3D8> [Пристапљено 12/8/2021].

- Aristophanes, *Lysistrata*, Jack Lindsay (ed.), Lines 645-646. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0242%3Acard%3D636> [Приступљено 10/9/2021], *Лисистрата*, Нови Сад, Акт, 2002.
- Aristotle: 1944, *Politics. Aristotle in 23 Volumes* [online]. Book: 1, section: 1259b – 1260a, Volume: 21, translated by H. Rackham, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0058%3Abook%3D1%3Asection%3D1259b> [Приступљено at 10/01/2022], *Политика*, Београд, БИГЗ, 2003.
- Bacchylides: 1991, *Epinicians*. In: Diane Arnson Svarlien(ed.), *Ode II For Alexidamus of Metapontion Boys' Wrestling at Delphi*, Lines 37-58; 92-119. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0064%3Abook%3DEp%3Apoem%3D1> [Приступљено 10/9/2021].
- Beaumont, L.: 2013, *Childhood in Ancient Athens: Iconography and Social History*. London, Routledge.
- Beaumont, L.: 2003, "The Changing Face of Childhood," In J. Neils and J. H. Oakley (eds.) *Coming of Age in Ancient Greece: Images of Childhood from the Classical Past*, Yale University Press, New Haven, pp. 59-83.
- Bevan, E.: 1987, 1987, "The Goddess Artemis, and the Dedication of Bears in Sanctuaries", *Annual of the British School at Athens* **82**, 17-21.
- Bolen, J. S.: 2014, *Artemis: The indomitable spirit in everywoman*, San Francisco, Conari Press.
- Bolen, J. S.: 1984/2014, *Goddesses in everywoman: Powerful archetypes in women's lives*, New York, Thirtieth anniversary edition with new introduction published in 2014 Harper Paperbacks.
- Budin, S. L.: 2016, *Artemis*, London, Routledge books.
- Callimachus: 1921, Hymn 4; to Delos. In: A.W. Mair (ed.), *Callimachus' Works*. Line 276, London, William Heinemann, New York, G.P. Putnam's Sons. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0481%3Ahymn%3D4> [Приступљено 10/9/2021].
- Cole, S.: 1984, "The Social Function of Rituals Maturation: The Koureion and the Arkteia." *Zeitschrift fur Papyrologie und Epigraphik* **55**, 233-244.
- Dillon, M.: 2002, *Girls and Women in Classical Greek Religion*, London, Routledge.
- Diodorus Siculus: 1939, *Library*, In: *Lacus Curtius*. Diodorus Siculus' *Library* Vol. III, book 5, chap. 73, section 5-6. Loeb Classical Library Available at: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/5D*.html#64 [Приступљено 10/9/2021].
- Euripides: 1994, *Alcestis*, In: David Kovacs (ed.), *Euripides, with an English translation*, Lines 1-25. Cambridge, Harvard University Press Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0088> [Приступљено 3/7/2021], *Алкеста : античка драма у три чина, са прологом*, Мостар,: Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића, 1904.
- Euripides. *Hippolytus*. In: David Kovacs (ed.), *Euripides, with an English translation*, Cambridge, Harvard University Press. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0106%3Acard%3D198> [Приступљено at: 8/7/2021], *Медеја ; Хиполит ; Ифигенија на Тауриди*, Београд, Српска књижевна задруга, 1960.
- Goff, B.: 2004, *Citizen Bacchae: Women's Ritual Practice in Ancient Greece*, Berkeley CA, University of California Press.

- Golden, M.: 1990, *Childhood in Classical Athens*, Baltimore, MD, Johns Hopkins University Press.
- Hesiod: 1914, *The Astronomy*, In: *Miscellaneous Fragments*, Fragment 3: Callisto and Arcas. Homeric Hymns, Epic Cycle, Homeric. Translated by Evelyn-White, H. G. Loeb Classical Library Volume 57, London, William Heinemann Available at: <https://www.theoi.com/Text/HesiodMiscellany.html> [Приступљено 9/9/2021].
- Hesiod: 1966, *Theogony*, In M.L. West (ed.), Oxford, Clarendon Press, *Теогонија; Послови и дани*, Цетиње, Факултет за црногорски језик и књижевност, 2020.
- Kroeber, K.: 1998, *Artistry in Native American Myths*, Lincoln, NE, University of Nebraska Press.
- Manwell, A. Elizabeth. 2017, "Girls' in Bears: Clothing in Greek Myth and Disney/Pixar's *Brave*." Pp. 150-168. In: *Classical Traditions in Modern Fantasy*, Ed. By Brett M. Rogers and Benjamin E. Stevens, New York, Oxford University Press.
- Ovid: 1922, *Metamorphoses*, Translated by More, Brookes, Boston, Cornhill Publishing Co., *Публија Овидија Назона Метаморфозе*, превео Т. Маретић, Београд, Дерета, 1991.
- Pastoureau, M.: 2011, *The Bear: History of a Fallen King*, Trans. G. Holoch, Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Pausanias: 1918, *Pausanias' Description of Greece*, W.H.S. Jones, Litt.D., and H.A. Ormerod (eds.), In 4 Volumes, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann Ltd. Available at: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Paus.+1.22.3&fromdoc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0160> [Приступљено 9/9/2021], Опис Хеладе, том 1, превод Љиљана Вулићевић, Том 2, превод Зорица Ђорђевић, Нови Сад, Матица српска, 1994.
- Sourvinou-Inwood, C.: 1988, *Studies in Girls' Transitions: Aspects of the Arkteia and Age Representation in Attic Iconography*, Athens, Kardamitsa.
- The Orphic Hymn to Artemis*. Section 36.8. In: Hellenion org. powered by word press. Available at: <https://www.hellenion.org/artemis/orphic-hymn-to-artemis/> [Приступљено 9/9/2021].

THE BEAR MYTHOLOGY: AN ENDURING ARCHETYPICAL TALE OF FEMININE EMPOWERMENT, ADULTHOOD AND MOTHERHOOD

The relation of the bear mythology with transformation of girls into women, as well as the connection and involvement of Artemis and bears with the beginning of woman's adulthood and motherhood has been considered. Particular attention has been paid to the worship of Artemis Brauronia and to rituals like the Arkteia rite. Finally, the connection of bear mythology and customs and beliefs from ancient Greece and the film *Brave* (2012) has been discussed.

Key words: bear mythology, Artemis Brauronia, Arkteia ritual, Ancient Greece, Disney's film *Brave*